

ЗБОРНИК

**на трудови од:
Меѓународна научна конференција за
меѓународните и интеркултурните релации**

**„ВРСКИТЕ МЕЃУ Р.МАКЕДОНИЈА
И Р.СРБИЈА НИЗ ВЕКОВИТЕ И ДЕНЕС“**

БИТОЛА
2018

КОНЗУЛАТ НА РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА - БИТОЛА

**„Врските меѓу
Р.Македонија и Р.Србија
низ вековите и денес“**

(Зборник на трудови од
Меѓународна научна конференција,
одржана на 19 и 20 мај 2017г. во Битола)

БИТОЛА
2018

CONSULATE OF REPUBLIC OF SERBIA
IN REPUBLIC OF MACEDONIA - BITOLA

**„Relations between Republic of Macedonia
and Republic of Serbia
through the centuries and today“**

(proceedings from the International Conference on
International and Intercultural Relations
held on 19th and 20th May 2017 in Bitola)

BITOLA
2018

**Главен организатор на
меѓународната научна конференција:**

Почесен Конзулат на Република Србија во Република Македонија
Почесен конзул м-р Силјан Мицевки

**Традиционално конференцијата
се организира во соработка со:**

Министерството за култура на Република Македонија,
Македонската академија на науките и уметностите МАНУ,
Амбасадата на Република Србија во Република Македонија,
Општина Битола,
Универзитетот “Свети Климент Охридски”-Битола,
Македонското научно друштво Битола,
претставници на високото образование од Македонија и Србија,
ГП “Пелистер”-Битола

Цел на меѓународната научна конференција:

Меѓународната научна конференција за меѓународните и интеркултурните релации претставува формален форум за дискусии посветени на релациите помеѓу различните нации и култури во минатото, сегашноста и во иднина.

Посебен акцент конференцијата става на промоцијата, унапредувањето и развивањето на вековните културни врски помеѓу Република Македонија и Република Србија.

Main organizer of International Scientific Conference:

Honorary Consulate of Republic of Serbia in Republic of Macedonia
Honorary Consul of Republic of Serbia in Republic of Macedonia
Msc. Siljan Micevski

**Traditionally, the conference is held
in cooperation with:**

Ministry of culture of Republic of Macedonia,
The Macedonian Academy of Sciences and Arts – MANU,
The Embassy of the Republic of Serbia in the Republic of Macedonia,
Municipality of Bitola, R. Macedonia,
“St. Kliment Ohridski” University – Bitola, R. Macedonia,
Macedonian scientific society Bitola,
Representatives of educational institutions from Macedonia and Serbia,
GP “Pelister” Bitola

Conference objectives:

International Conference on International and Intercultural Relations represents a formal forum for discussion of the latest research in past, present and future relations between different nations and cultures

Special interest of the conference is the promotion, enhancement and expansion of centuries-old cultural ties between Republic of Macedonia and Republic of Serbia.

Комитет на меѓународната научна конференција:
Претседател на конференцијата: М-р Силјан Мицевски,
Почесен конзул на Република Србија во Република Македонија

Организационен комитет:

Д-р Александар Стерјовски, Р. Македонија (Претседател)
Д-р Вера Стојчевска Антиќ, Р. Македонија (Потпретседател)
М-р Зоран Пејковски, Р. Македонија
Д-р Зоран Котевски, Р. Македонија
Д-р Анета Шијакова, Р. Македонија
Весна Манојловска, Р. Македонија
Славе Николовски Катин, Р. Македонија

Програмски комитет:

Проф. Д-р Вера Стојчевска Антиќ,
Универзитет “Свети Кирил и Методиј”-Скопје, Р. Македонија
М-р Силјан Мицевски,
магистрираше на Универзитет “Свети Кирил и Методиј”-Скопје,
Р. Македонија
Проф. Д-р Драгомир Бонциќ,
Институт за современа историја, Белград, Р. Србија
Проф. Д-р Рахел Шели Леви Друмер,
Бар Илан Универзитет, Рамат Ган, Израел
М-р Зоран Пејковски,
Универзитет за аудиовизуелни уметности, Европска филмска
академија ЕСРА Париз-Скопје-Њујорк, Р. Македонија
Доц. Д-р Лилјана Живковиќ,
Универзитет на Белград, Р. Србија
Проф. Д-р Александар Стерјовски,
Универзитет “Свети Климент Охридски”-Битола, Р. Македонија
Проф. Д-р Сердар Озтурк,
Универзитет “Хаџи Бајрам Вели” Анкара, Р. Турција
Д-р Анета Шијакова,
докторираше на Универзитет “Свети Климент Охридски”-Битола,
Р. Македонија

Conference Committee

Conference Chairman: MSc. Siljan Micevski,

Honorary Consul of Republic of Serbia
in Republic of Macedonia

Organizing Committee:

Dr. Aleksandar Sterjovski, R. Macedonia (President)

Dr. Vera Stojcevska Antik, R. Macedonia (Vice President)

Dr. Aneta Shijkova, R. Macedonia

MSc. Zoran Pejkovski, R. Macedonia

Dr. Zoran Kotevski, R. Macedonia

Vesna Manojlovska, R. Macedonia

Slave Nikolovski Katin, R. Macedonia

Program Committee:

Prof. Dr. Vera Stojcevska Antik,

Ss. Cyril and Methodius University - Skopje, Macedonia

MSc. Siljan Micevski,

graduate on Ss. Cyril and Methodius University - Skopje, Macedonia

Prof. Dr. Dragomir Bondžić,

Institute of Contemporary History, Belgrade, R. Serbia

Prof. Dr. Rachel Levy-Drummer,

Bar-Ilan University, Ramat-Gan, Israel

MSc. Zoran Pejkovski,

University of Audiovisual Arts, European Film Academy,

ESRA Paris - Skopje - New York, Macedonia

Asst. Prof. Dr. Liljana Zivkovic,

University of Belgrade, Serbia

Prof. Dr. Aleksandar Sterjovski,

St. Kliment Ohridski University – Bitola, Macedonia

Prof. Dr. Serdar Öztürk,

Hacı Bayram Veli University, Ankara, Turkey

Dr. Aneta Shijkova,

graduate on St. Kliment Ohridski University – Bitola, Macedonia

**КОНЗУЛАТ НА РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА - БИТОЛА**

Библиотека: Зборници на трудови од одржани
меѓународни научни конференции

Издавач:
Конзулат на Р.Србија во Р. Македонија – Битола

За издавачот:
м-р Силјан Мицевски, почесен конзул на Р. Србија
во Р. Македонија – Битола

<https://isciiir.org/>

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

930.85(497.7:497.11)(082)
94(497.7:497.11)(082)

ВРСКИТЕ меѓу Р.Македонија и Р.Србија низ вековите и денес : (зборник на трудови од Меѓународна научна конференција, одржана на 19 и 20 мај 2017г. во Битола) / [организационен комитет Александар Стерјовски ... и др.]. - Битола : Конзулат на Република Србија во Република Македонија, 2018. - 740 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Зборници на трудови од одржани меѓународни научни конференции)

На напор. насл. стр.: Relations between Republic of Macedonia and Republic of Serbia through the centuries and today : (proceedings from the International conference on international and intercultural relations held on 19th and 20th May 2017 in Bitola). - Трудови на мак. и срп. јазик. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон одделни трудови

ISBN 978-608-65122-7-9

1. Стерјовски, Александар [одговорен уредник]

а) Културно-историски врски - Македонија - Србија - Зборници
COBISS.MK-ID 107691530

СОДРЖИНА

В О В Е Д	9
ПОЗДРАВНО ОБРАЌАЊЕ НА Н.Е. М-Р СИЛЈАН МИЦЕВСКИ, ПОЧЕСЕН КОНЗУЛ НА Р.СРБИЈА ВО Р.МАКЕДОНИЈА.....	11
ОБРАЌАЊЕ НА ДОЦ. Д-Р МАРЈАН ТАНУШЕВСКИ,.....	13
ПРЕТСЕДАТЕЛ НА МНД-БИТОЛА.....	13
РЕФЕРАТИ / Историја	17
Проф. д-р Димитар Пандев СЛОВО ЗА ДЕВОЛСКИТЕ ЗЕМЈОДЕЛЦИ.....	19
Катерина Младеновска-Ристовска НИКОЛА ВУЛИЌ КАКО ИСТРАЖУВАЧ НА АНТИКАТА ВО МАКЕДОНИЈА	27
Гоце Цветановски СТАВОВИТЕ НА МИЛИВОЈ ПАВЛОВИЌ ЗА ЕТНОГЕНЕЗАТА НА ТОРБЕШИТЕ.....	37
Доц.д-р Оливер Цацков ИСТОРИСКО КУЛТУРНИТЕ ОДНОСИ НА МАКЕДОНИЈА И СРБИЈА ИЗРАЗЕНИ ПРЕКУ ТВОРЕШТВОТО НА ТОДОР МАНЕВИЌ.....	43
Иван Котев МОНОГРАФИЈА „СТРУМИЦА, ЗЕМЉА И НАРОД“ ОД АЛЕКСАНДАР АНДРИЈЕВИЌ	47
Доцент д-р Марјан Танушевски СОРАБОТКАТА НА НЕЗАВИСНИТЕ НОВИНАРСКИ СИНДИКАТИ ОД РЕПУБЛИКА СРБИЈА И РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	55

Проф. д-р Силвана Сидоровска-Чуповска СТАВОТ НА ВЕСНИКОТ „РАДНИЧКЕ НОВИНЕ“ ЗА ПОЛИТИЧКАТА И ЕКОНОМСКАТА ПОЛОЖБА ВО МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ 1903-1914 ГОДИНА	59
М-р Анета Шијакова, м-р Зоран Пејковски, Каролина Николоска МЕДИУМСКАТА ПИСМЕНОСТ И ОБРАЗОВАНИЕТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА СРБИЈА	65
М-р Анета Шијакова, м-р Зоран Пејковски, Каролина Николоска КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА МЕДИУМСКАТА ПИСМЕНОСТ КАЈ МЛАДИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА СРБИЈА	75
Др Драгомир Бонџић НАСТАВНО ОСОБЉЕ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У СКОПЉУ 1920-1941	85
д-р Драгомир Бонџиќ НАСТАВНИОТ КАДАР НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ ВО ПЕРИОДОТ 1920-1941 ГОДИНА	111
Трајко Огненовски ПРИДОНЕСОТ НА УНИВЕРЗИТЕТОТ ВО БЕЛГРАД ВО ПОДОБРУВАЊЕ НА КАДАРОТ СО АКАДЕМСКИ ЗВАЊА ВО СР МАКЕДОНИЈА И ЗА ВОСПОСТАВУВАЊЕ СОРАБОТКА И ДЕВАЛВИРАЊА НА АКАДЕМСКИТЕ ЗВАЊА МАГИСТЕР И ДОКТОР НА НАУКА	139
Трајко Огненовски СЛОБОДАН Ж. МАРКОВИЌ - ПОЗНАТ УНИВЕРЗИТЕТСКИ ПРОФЕСОР, НАУЧНИК. ПРЕДАВАЧ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА НА УНИВЕРЗИТЕТОТ ВО БЕЛГРАД (1928 – 2015)	151
Проф.д-р Мишо Нетков МЕДИУМИТЕ И ПОЛИТИКАТА	159
Проф. д-р Вера Гошева, ПРЕСЕЛУВАЊЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО ОД БИТОЛА (1917-1918)	169

Томо ЖУГИЋ СТАЊЕ СРПСКИХ ВОЈНИЧКИХ ГРОБАЉА НА КАЈМАКЧАЛАНУ И МАРИОВУ ОД 1918 ДО 2016 ГОДИНЕ	173
Томо ЖУГИЋ СОСТОЈБАТА НА СРПСКИТЕ ВОЈНИЧКИ ГРОБИШТА НА КАЈМАКЧАЛАН И МАРИОВО ОД 1918 ДО 2016 ГОДИНА.....	177
Проф. д-р Катерина Мирчевска, Проф. д-р Љубица Јанчева ГАКОВО И КРУШЕВЛЕ – ПРИВРЕМЕНО ЖИВЕАЛИШТЕ НА МАКЕДОНЦИТЕ БЕГАЛЦИ ОД ГРАЃАНСКАТА ВОЈНА ВО ГРЦИЈА	183
проф. др Љиљана Живковић, мср Ивана Ђорђевић ЗНАЧАЈ МОРАВСКО-ВАРДАРСКЕ УДОЛИНЕ У КОНТЕКСТУ МИГРАЦИОНИХ ТОКОВА.....	189
проф. д-р Љиљана Живковић, мср Ивана Ђорђевић ЗНАЧЕЊЕТО НА МОРАВСКО-ВАРДАРСКАТА ДОЛИНА ВО КОНТЕКСТ НА МИГРАЦИОНИТЕ ТЕКОВИ	207
Проф. д-р Александар ТРАЈАНОВСКИ ШКОЛУВАЊЕТО НА МАКЕДОНСКАТА ИНТЕЛЕГЕНЦИЈА ВО СРПСКИ ДУХОВНИ ИНСТИТУЦИИ (ВО XIX И XX ВЕК)	227
Др Урош Шешум УЛОГА ВОЈВОДЕ СТОЈАНА ДОНСКОГ У НАСТАНКУ И РАЗВОЈУ ВМОРО-А И СРПСКЕ ЧЕТНИЧКЕ АКЦИЈЕ 1901-1904	241
д-р Урош Шешум УЛОГАТА НА ВОЈВОДАТА СТОЈАН ДОНСКИ ВО НАСТАНОКОТ И РАЗВОЈОТ НА ВМОРО И СРПСКАТА ЧЕТНИЧКА АКЦИЈА 1901-1904	253
Професор Никола Миновски ПОП КОСТАДИН ТРПКОВ – БУФСКИ ПРЕРОДБЕНСКА И РЕВОЛУЦИОНЕРНА ДЕЈНОСТ	265

М-р Елена Јосимовска
ПРИДОНЕСОТ НА СРПСКАТА СОКОЛСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЗА
АФИРМАЦИЈАТА НА ТЕЛЕСНОТО ВОСПИТАНИЕ ВО МАКЕДОНИЈА .. 277

Александар Симоновски
АКТИВНОСТИТЕ НА ЗДРАВСТВЕНИТЕ ОДДЕЛИ НА БИТОЛСКИОТ
ОБЛАСТЕН, ГРАДСКИ И ОКОЛИСКИ НАРОДНООСЛОБОДИТЕЛЕН
ОДБОР (1944–1945) 293

Проф. д-р Александар Стерјовски
ДВЕТЕ СРПСКИ СПОМЕН - ОБЕЛЕЖЈА ВО БИТОЛА..... 299

Др Ратомир Миликиќ,
УЛОГА МАКЕДОНСКИХ КАДРОВА У ПРИСТУПАЊУ ЈУГОСЛАВИЈЕ
САВЕТУ ЕВРОПЕ 305

д-р Ратомир Миликиќ,
УЛОГАТА НА МАКЕДОНСКИТЕ КАДРИ ВО ПРИСТАПУВАЊЕТО НА
ЈУГОСЛАВИЈА ВО СОВЕТОТ НА ЕВРОПА 323

М-р Анета Шијакова, м-р Зоран Пејковски, Каролина Николоска
КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА - АПСОРПЦИЈА НА ИПА ФОНДОВИТЕ ВО
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА СРБИЈА..... 343

др Милан Гулић
ЗЕМЉОТРЕС У СКОПЈУ 1963: ПРВЕ РЕАКЦИИ ЈУГОСЛОВЕНСКОГ
ДРЖАВНОГ И ПАРТИЈСКОГ РУКОВОДСТВА 357

д-р Милан Гулиќ
ЗЕМЈОТРЕСОТ ВО СКОПЈЕ 1963: ПРВИТЕ РЕАКЦИИ НА
ЈУГОСЛОВЕНСКОТО ДРЖАВНО И ПАРТИСКО РАКОВОДСТВО 375

Проф. д-р Горан Илиќ
НЕВОЗМОЖНА МИСИЈА?: ОСНОВИ И
ПЕРСПЕКТИВИ НА БАЛКАНСКАТА СОРАБОТКА 393

Др Слободан Селинић СТАВОВИ РУКОВОДСТАВА МАКЕДОНИЈЕ И СРБИЈЕ ПРЕМА НАЦИОНАЛНОМ ПИТАЊУ У ПОПИСУ СТАНОВНИШТВА ЈУГОСЛАВИЈЕ 1971.	405
д-р Слободан Селинић СТАВОВИТЕ НА РАКОВОДСТВОТО НА МАКЕДОНИЈА И СРБИЈА КОН НАЦИОНАЛНОТО ПРАШАЊЕ ВО ПОПИСОТ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА ЈУГОСЛАВИЈА ВО 1971 ГОДИНА	419
Др Срђан Цветковић БЕЗБЕДНОСНЕ ПРИЛИКЕ У МАКЕДОНИЈИ И КОСОВУ 1981. ГОДИНЕ	435
д-р Срђан Цветковић БЕЗБЕДНОСНИТЕ ПРИЛИКИ ВО МАКЕДОНИЈА И КОСОВО 1981 ГОДИНА.....	453
Арети Сидовска БИТОЛА ВО БЕЛГРАДСКИТЕ ДНЕВНИ ВЕСНИЦИ „ПОЛИТИКА“ И „ВРЕМЕ“ ДО ПОЧЕТОКОТ НА ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА.....	471
М-р Анета Шијакова, м-р Зоран Пејковски, Каролина Николоска АНАЛИЗА НА ПЕРЦЕПЦИЈАТА НА МЕДИУМИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА И СРБИЈА ЗА УЛОГАТА НА КОНЗУЛАТОТ НА РЕПУБЛИКА СРБИЈА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ОД 2007 ДО 2014 ГОДИНА	497
Доц. д-р Верица Јосимовска ШТИП И ШТИПСКО ВО ВЕСНИКОТ „ПОЛИТИКА“ (1919-1941)	515
Наде Геновска - Брачиќ СТАРОТО БИТОЛСКО И НОВО БЕЛГРАДСКО СЕМЕЈСТВО ПАПАЗОГЛУ	525
РЕФЕРАТИ / Литература	537
Лидија Тантуровска „ЈА САМ ЛОВАЦ СРЦА СВОГА РОЂЕНОГ“	539

<p>Јованка ДЕНКОВА ДНЕВНИЧКИ ПРОЗНИ ЗАПИСИ ВО СРПСКАТА И МАКЕДОНСКАТА АДОЛЕСЦЕНТСКА ПРОЗА</p>	547
<p>Проф.д-р Христо Петрески КРИТИЧКО-ЕСЕИСТИЧКОТО ТВОРЕШТВО НА ПРОФ. Д-Р СТАНА СМИЉКОВИЌ ПОСВЕТЕНО ЗА МАКЕДОНСКИТЕ АВТОРИ И КНИЖЕВНОСТ</p>	555
<p>Проф. д-р Катерина Петровска – Кузманова СОВРЕМЕНИТЕ ИСТРАЖУВАЊА НА КУЛТУРАЛНИТЕ ИЗВЕДБИ ВО Р. СРБИЈА</p>	559
<p>м-р Игор Крајчев ЖИВКО ЧИНГО И ДАНИЛО КИШ</p>	567
<p>Васил ТОЦИНОВСКИ РОМАНОТ „ГНЕВ“ ОД МИЛИСАВ АНТОНИЈЕВИЌ-ДРИМКОЛСКИ.....</p>	575
<p>Славе Николовски - Катин ЖИВОТОТ И ДЕЛОТО „СУДБИНИ“ НА ЃОРЃИ ЛУМБУРОВСКИ.....</p>	583
<p>Славе Николовски - Катин СИЛЈАН МИЦЕВСКИ – ЖИВОТ И ДЕЛО</p>	587
<p>Добре Тодоровски ВЛИЈАНИЕТО НА СРПСКАТА КНИЖЕВНОСТ ВО МОЕТО ТВОРЕШТВО</p>	597
<p>Д-р Ана Витанова Рингачева ШАМАНИСТИЧКИ ПРЕТСТАВИ ЗА ЗАДГРОБНОТО ПАТУВАЊЕ НА ХЕРОЈОТ ВО СКАЗНИТЕ</p>	601
<p>Д-р Лилјана Макаријоска НАРОДНИТЕ ВЕРУВАЊА КАЈ МАКЕДОНЦИТЕ И СРБИТЕ НИЗ ВЕКОВИТЕ</p>	617

Проф. д-р Владимир Цветковски ЗАЕДНИЧКИ ЦРТИ КАЈ НЕКОИ МАКЕДОНСКИ, СРПСКИ И СТАРОАНГЛИСКИ БАЕНКИ.....	629
М-р Стојанче Костов ТИПОТ НА ЛЕСНИТЕ ОРА ВО СРБИЈА И МАКЕДОНИЈА	637
Проф. д-р Зоранчо Малинов МАШКИТЕ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО МАКЕДОНСКО-СРПСКОТО ПОГРАНИЧЈЕ	643
Д-р Родна Величковска, Д-р Драгица Панић-Кашански БУРДОНСКИОТ ТИП НА ПЕЕЊЕ ВО МУЗИЧКАТА ТРАДИЦИЈА НА МАКЕДОНЦИТЕ И СРБИТЕ	657
Ѓорѓи ЛАЗАРЕВСКИ МАКЕДОНСКО-СРПСКИ ПОЕТСКИ ВРСКИ ВО ГЕРМАНИЈА.....	667
Проф. д-р Мери Цубалевска МАКЕДОНСКО-СРПСКИТЕ ЈАЗИЧНИ ВРСКИ ВО XV ВЕК	675
Проф. д-р Виолета Николовска СЛОВЕНСКАТА ЛЕКСИКА ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО СРПСКИОТ ЈАЗИК.....	685
Вера Стојчевска Антиќ БИБЛИСКО-АПОКРИФНИОТ ТЕКСТ ЗА ПРЕКРАСНИОТ ЈОСИФ	691
М-р Лилјана Пандева ЈАЗИЧНАТА ИГРА ВО ВИЦЕВИ НА МАКЕДОНСКИ И НА СРПСКИ	695
Проф. д-р Васил Дрвошанов СТАТИИТЕ ЗА МАКЕДОНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ НА МИЛИВОЈ ПАВЛОВИЌ ОБЈАВУВАНИ ВО „ГОДИШЊАК СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ“	699

Снежана ВЕНОВСКА-АНТЕВСКА ЛЕКСИЧКИТЕ МАКЕДОНСКО-СРПСКИ ПАРАЛЕЛИ ИЗРАЗЕНИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД ВО РОМАНОТ „САМА“ ОД ИСИДОРА БЈЕЛИЦА	707
---	-----

Д-р Валентина Илиева, Проф. д-р Билјана Ивановска, М-р Симона Монавчева, Кристина Илиева ВРЕМЕТО И ЧАСОТ – КОНСТРУКТИВНА АНАЛИЗА ВО МАКЕДОНСКИОТ, СРПСКИОТ И ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	715
---	-----

Вера Стојчевска Антиќ РЕЦЕНЗИЈА НА ЗБОРНИКОТ СО ТРУДОВИТЕ ОД МЕЃУНАРОДНИОТ НАУЧЕН СОБИР „ВРСКИТЕ МЕЃУ Р. МАКЕДОНИЈА И Р.СРБИЈА НИЗ ВЕКОВИТЕ И ДЕНЕС“	729
---	-----

„Врските меѓу Р.Македонија и Р.Србија низ вековите и денес“

(Зборник на трудови од
Меѓународна научна конференција,
одржана на 19 и 20 мај 2017г. во Битола)

Издавач:

Конзулат на Р.Србија во Р.Македонија – Битола

За издавачот:

м-р Силјан Мицевски, почесен конзул на Р.Србија
во Р.Македонија – Битола

Рецензент:

проф. д-р Вера Стојчевска - Антиќ

Лектор:

Стево Гаџовски

Корица:

Зоран Пејковски

Фотографии во Зборникот:

Издавачот и авторите

Технички уредник:

Горан Трсунов

Печати:

ДООЕЛ 98-К - Прилеп

Тираж:

300 примероци

Битола

2018

Согласно член 20 точка 8 од Законот за ДДВ
(Службен весник на РМ бр.,44/39)
за оваа книга е платен данок од 5%.
Книгата нема комерцијален карактер.

СЛОВЕНСКАТА ЛЕКСИКА ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО СРПСКИОТ ЈАЗИК

Апстракт: Македонскиот и српскиот јазик се генетски сродни јазици кои припаѓаат на истата подгрупа јазици од словенското јазично семејство - јужнословенските јазици. Како такви, тие споделуваат заеднички особини првенствено во лексиката и фонетиката. Во овој труд ќе се задржиме на парови лексеми кои претставуваат различен избор од наследениот словенски лексички слој, како и на примери во кои едниот јазик извршил заемање, а другиот не, или заемањето на лексемите се извршило од различни јазици. Со оглед на тоа што дијалектите покажуваат поголемо богатство на лексички план и поголема блискост во лексиката, ќе се задржиме само на состојбата во двата стандардни јазика. Лексемите ќе бидат анализирани од аспект на нивната етимологија.

Македонскиот и српскиот јазик се јазици што претставуваат дел од едно јазично семејство: пошироко - индоевропско јазично семејство и како такви типолошки спаѓаат во групата на флективни јазици и потесно - тие се дел од (пот)семејството на јужнословенските јазици. Говорителите на двата јазика се и во географски допир, така што можеме да зборуваме и за контактна сродност на јазиците.

Дискусијата за јазичните семејства, наспрема јазичните сојузи, ја започнаа членовите на Прашкиот лингвистички кружок, уште на Првиот меѓународен лингвистички кружок, одржан во Хаг, 1926 година (в. Николовска 2015: 16). Николај Сергеевич Трубецкој ја воведува дистинкцијата јазична група наспрема јазично семејство. Според него, јазична група е секоја група јазици меѓусебе поврзана со значителен број совпаѓања. Во јазичните групи, Трубецкој разликува две специјални подгрупи: јазични сојузи и јазични семејства. Јазичните сојузи покажуваат сличности, главно, на синтаксички и морфолошки план, додека јазичните семејства покажуваат сличности во фонетиката и лексиката.

Во овој труд ќе се задржиме на некои карактеристични особености во лексиката на генетски сродните македонски и српски јазик. Ќе се задржиме на парови лексеми кои претставуваат различен избор од наследениот словенски лексички слој, како и на примери во кои во едниот јазик имаме заемање, а во другиот не, или заемањето се извршило од различни јазици. Со оглед на тоа што дијалектите покажуваат поголемо богатство и поголема блискост во лексиката, ние ќе се задржиме само на состојбата во двата стандардни јазика. Како основни извори на лексичкиот фонд со нормативен карактер ни послужија „Толковниот речник на македонскиот јазик“ (ТРМЈ) и „Речник српскохрватског књижевног језика“ (РСХКЈ). Се обидовме да дадеме информација и за етимологијата на лексемите.

Прегледот на лексемите ќе го започнеме со придавките велик(и) и голем. Придавката велик ја среќаваме во ТРМЈ со значење 'што со своите особини ги надмину-

ва другите, што има големо значење¹. Означена е со карактеристиката книж. Значи, се работи за лексема која е оквалификувана како специфична, не во составот на општоприфатената лексика на македонскиот современ јазик. Лексемата велик, во определена форма велики води потекло од прасловенската придавка еѣ ‘голем’, со суфиксот -ik (Skok III: 573). Проширувањето со суфиксот -ik се смета за балтословенско. Засведочена е и во старословенскиот јазик: велик ‘голем’ (Угринова-Скаловска 1979: 146). Иако во современиот македонски јазик не се употребува како таква, таа е многу продуктивна во дериватите настанати како резултат на лексичко - синтаксичка (синтагматска) деривација: Велигден, великодостојник, великомаченик, великодушен, великолепен, великопосен, великосвештеник, велможа и др. Влегува во составот на празниците во Страсната недела: Велика Среда, Велики Четврток, Велики Петок, Велика Сабота. И називот Велигден, и називите на деновите од Страдалната седмица се калки од грчкиот јазик: Μεγάλη ήμερα, Μεγάλη Παρασκευή. Како што може да се види, лексемата е продуктивна во деривати поврзани со црковниот живот. Ја среќаваме и во деривати добиени по пат на афиксална деривација: великан, велича, величав, величествен, величество, величие, величина². Лексемите со формантот веле-, според Скок (III: 573) се добиени од формата на прилогот³: велеград, велемајстор, веледостојник, велепосед, велепоседник, велепредавник, велесила, велеслалом, велетрговија. Сепак, основната лексема со ова значење во современиот македонски јазик е лексемата голем. Во ТРМЈ придавката голем е објаснета како: 1. ‘што е значителен по размер, по големина, по сила, по степен, по количество’; 2. (прен.) ‘што е значаен, познат, славен’; 3. (прен.) ‘што е важен, значаен, историски’; 4. ‘за човек - што е зрел, возрасен’. За разлика од лексемата велик, лексемата голем не е толку продуктивна во лексичко-синтаксички образувања⁴, туку во афиксални образувања: големец, големее, големи, големина, големичок, големство, големција, големштина. Лексемата голем ја среќаваме кај Скок (Skok I: 586-587) и оквалификувана е како сесловенска и прасловенска golĕmъ ‘велик’. Индоевропскиот корен е gal- или ghal- ‘може’. Во литавски galìù, galėti е со значење ‘може, е во состојба’, galìà ‘имање, сила’, а во ирски gal ‘јунаштво’. Во кимријски gallu ‘може’ < *galnu каде формантот n стои на местото на -ето. Според ова, првобитното значење било ‘кој може > кој е силен, моќен > велик / голем’.

Во РСХКЈ ги среќаваме и лексемата голем и лексемата велик. Придавката гòлем објаснета е како 1. врло велик, огроман; дуг; широк, простран; 2. многобројан и 3. Велик, одрастао. Оваа лексема, во српскиот јазик, особено во првото наведено значење, како да носи една дополнителна семантичка нијанса ‘многу (голем)’. Други, стилистички квалификации на оваа лексема во РСХКЈ не се наведени. И во српскиот јазик, лексемата голем е продуктивна во изведенките, особено по патот на афиксална деривација: голѐмāк (‘див, натприродно велик човек’), голѐмāш (‘онај који је моћан, богаташ, газда’), голѐмāшкū, голѐмāштво, голѐмија (‘оно што је големо, грдо-

1 Тоа е првото значење на лексемата, а второто се однесува на „душевно преживување“: ‘премногу силен, голем’.

2 Сите примери се од ТРМЈ.

3 Во „Български етимологичен речник“ (БЕР), (1971, том I: 131), дадени се две форми на придавката велик: велик и вели. Формите со компонентата веле- се изведени од придавската форма без проширувањето со суфиксот -ик.

4 Исклучок претставува лексемата големопоседник.

сија'), големѝна ('мноштво'), голѝмо ('одвећ, много, врло, јако'), голѝмѝст ('особина онога који је голем и онога што је големо, величина, огромност')⁵. Придавката вѝлик во РСХКЈ е објаснета како: 1. 'који је изнад просечног, обичног или изнад онога чему се супротставља а) опсегом, обујмом, размерама...; б) количином, бројем; в) узрастом, растом; г) степеном, интензитетом, јачином' итн. и 2. 'који је на гласу, славен, чувен, знаменит'. Придавката велик во српскиот јазик многу е продуктивна во лексичко - синтаксички и во афиксални образувања⁶: велебан, велебитан, велебно, велеважан, велевласт, велевриједан, велегласан, велегорје, велеград, веледјело, веледостојник, веледушан, великодушан, веледушје, велеиздаја, велеиндустријалац, велекупац, велелепан, велелепота, велемајстор, велеможан, велепесма, велепоседништво, велепоштован, велесајам, велесила, велеслалом, велеучен, велечастан, Велигдан, великан, великаш, великодостојник, великоварошки, великодушан, великомученик, великодржавни, величав, величајан, величаво, величаствен, величати, величина, величје, велможа и др.

Што се однесува до лексемите велик и голем, би можеле да заклучиме дека современиот македонски јазик, во употребата предност ѝ дава на лексемата голем, додека во современиот српски јазик семантички немаркирана, неутрална е лексемата велик. Во современиот македонски јазик, лексемата велик се употребува повеќе во црковна конотација и е маркирана како книжевна.

Следните лексеми што ќе ги разгледаме во двата јазика се од основната културна лексика која е поврзана со храната, имено, делот од собниот мебел на кој се поставува храната кога се јаде.

За овој предмет постои домашна лексика и заемки. Српскиот стандарден јазик како основна ја користи словенската лексема стѝ. Од сесловенското *stel-jc, stbl-ati* 'простре, рашири, покрие' постои индоевропски превод на перфектот *stol-* и сесловенско и прасловенско *stolb>sto=stol* кое се употребува со значење 1. *mensa, astal, trpeza* (Skok III: 332). Индоевропскиот корен е **st(h)el-* 'постави, тврд, крут, столб, дирек, стебло'. Според Скок, се работи за културна лексема која ја позајмиле Литавците *stalas*, а Унгарците *asztal* (1293) и која повторно дошла на нашиве простори како *astal*. Иако имаат свој латинизам, *masă<mensa*, Романците го имаат позајмено унгарскиот славизам. Исто така, и Бугарите (*astal*) и Албанците (*astai*). Така, преку унгарскиот јазик, прасловенската лексема станува балканска. Романците ја имаат позајмено и формата престол со значење 'олтар'. Во РСХКЈ (V: 1029) лексемата стѝ е регистрирана со следниве значења: 1. Предмет собног намештаја у облику широке, хоризонталне даске или плоче на једној нози или на више ногу, за којим се седи, једе, ради и др.; 2. фиг. а) јело које се налази на столу; б) они који седе за столом; 3. Столица, столац; 4. а) у православној цркви висок четвороугли део намештаја који стоји посред олтара; б) сличан део црквеног намештаја око кога воде младенце при обреду венчања; в) почасно седиште владике и других угледних верника у православној цркви; 5. Свечена владаочева столица, престо и др. Во РСХКЈ ја среќаваме и формата астал, маркирана како унгарска, објаснета како 'сто' (РСХКЈ I: 104). Среќаваме и уште две лексеми, кои досега не ги спомнавме: трпеза и сѝфра. Покрај лексе-

⁵ Како што може да се види, тука имаме и некои лажни парови со македонскиот јазик: големина и големо. Првата во македонскиот јазик означува 1. 'размер', 2. (прен.) 'значајност, важност', а во српскиот 'мноштво'. Втората во македонскиот јазик е придавка, а во српскиот јазик прилог.

⁶ Во примерите ги вклучуваме и образувањата со компонентата веле-.

мата трпеза стои ознаката грцизам, и значењата: 1. в. сто; 2. јело, обед; 3. в. даџа. Се јавува и во синтагмата Часна трпеза ‘сто у храму, у цркви, иза олтара’ (PCXKJ VI: 309). Покрај лексемата софра, стои карактеристиката турцизам, а објаснета е како: а) низак округео сто за којим се јело седеџи на душецима; сто, трпеза уопште; б) људи за софром (PCXKJ V: 920). Според Скок (Skok III: 300 и Skok III 492) лексемата софра е балкански турцизам со арапско потекло од куќната терминологија, а лексемата трапеза - балкански грцизам што се раширил на Балканот преку Црквата, манастирите и монасите. Грчкото τράπεζα е добиено со хапологија од τετράπεζα ‘четвороножец’, што е сложенка од τέτρα ‘четири’ и πедία ‘нозе’. Лексемата трпезарија е добиена од гр. τραπέζαρία, првобитно ‘манастирска соба во која се јаде’. Денеска значењето е проширено на ‘соба во која се јаде’.

На македонска страна ги среќаваме лексемите: маса, трпеза, астал и софра. Романскиот латинизам маса (< mensa) во TPMJ (III: 96) објаснет е како: ‘парче мебел што се состои од рамна плоча поставена на четири ногалки’. TPMJ (III: 116) ја регистрира и лексемата менза ‘просторија за заедничка исхрана на повеќе лица со пониски цени за членови на некој колектив, организација и сл.’. Лексемата трпеза се употребува со три значења: 1. маса на која се јаде, трпезариска маса; 2. (прен.) послужено јадење, храна на трпезариска маса и 3. дрвена, ниска тркалезна маса што служи обично за посатвување на јадење, храна; софра, синија. Лексемата трпезарија објаснета е како ‘просторија за јадење’ (TPMJ VI: 125). Лексемата астал, во TPMJ (I: 64) е синонимна со лексемата маса, освен што е окарактеризирана според сферата на употреба како разговорна. И лексемата софра е окарактеризирана како разговорна, а нејзиното значење е ‘дрвена, ниска, тркалезна маса што служи обично за поставување јадење, храна; трпеза’ и (прен.) ‘јадење, храна’.

И во македонскиот и во српскиот јазик се среќава уште еден балкански турцизам со арапско потекло (Skok III: 238) синија. И во двата јазика со неа се означува ‘ниска тркалезна маса за јадење’ и сад за јадење: во српскиот ‘плитка дрвена округла чинија’, во македонскиот ‘широка тепсија’. Как Скок, значењето на синија е 1. ‘голема бакарна тепсија која служи како софра, трпеза, астал, маса’ и 2. ‘плитка чинија’.

Сепак, српскиот јазик како основна лексема за делот од мебелот на кој се јаде ја одбрал словенската лексема стѡ, а македонскиот романскиот латинизам маса.

За предметот ‘преносна направа од дрво или метал направена од две паралелни долги гредички поврзани со попречни пречки по кои се газии, за качување и слегување’ во македонскиот јазик се употребува лексемата скала (TPMJ V: 393-394). Во TPMJ нотирани се уште две лексеми со истото значење: басамак, басамаци и лествица. Лексемата басамак турцизам со османлиско потекло, која има уште едно дополнително значење ‘скапило од скала’. Лексемата лествица е со словенско потекло, регистрирана со гласот ђ на местото на денешното е и во „Старословенскиот речник со грчки паралели“ (Десподова и др. 1999: 212). Означува, според TPMJ (III: 35) ‘дрвена преносна скала’. Окарактеризирана е со назнаката дијалектна. Во српскиот јазик, за оваа направа се употребуваат следните лексеми: скѡла окарактеризирана како латинизам, словенската лексема лѣстве, со деминутивната форма лѣствица, стуба, басѡмак и бѡсамак и мѣрдевине (според PCXKJ). Лексемата стуба е балтословенска, сесловенска и прасловенска лексема (Skok VI: 44). Балкански турцизам со персиско потекло е лексемата мердевине. Од етимолошка гледна точка интерес-

на е лексемата скала. Според Скок (Skok III: 254-255) нејзиното потекло може да биде од новогрчкиот јазик σκαλί, мн. σκαλιά, но таа може да биде и далматско-романски лексички остаток од латинското scala > итал. scala. Од романското scară, во македонскиот јазик заемка е лексемата скара, српско 'роштиљ'. Лексемата скеде дошла како балкански турцизам со италијанско потекло, преку грчкиот јазик, каде а>е.

Преплетувањата на јазиците можеме да ги следиме и на многу други примери. Интересно е да се истражува, особено за генетски сродните, па и соседни јазици, што зачувале од своето лексичко наследство, а што низ јазичните контакти позајмиле. На што од лексичкото наследство му дале предност, а што со текот на времето добило нова семантичка нијанса или стилска карактеристика. Јазикот е огледало на животот на народот. Читајќи од јазикот, можеме многу да научиме за народот што го зборува и за неговите врски со другите народи.

ЛИТЕРАТУРА

Николовска, В. 2015. Македонски јазик: фонологија, морфологија, морфосинтакса. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“.

Речник српскохрватскога књижевног језика I-VI. 1967-1976. Нови Сад - Загреб: Матица српска - Матица хрватска.

Старословенски речник со грчки паралели. 1999. Скопје: Матица македонска.

Толковен речник на македонскиот јазик I-VI. 2003 - 2014. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Български етимологичен речник I-VI. 1971-2002. София: Издателство на българската академия на науките.

Skok, P. 1971 - 1974. Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I - IV. Zagreb: JAZU.

SUMMARY

Macedonian and Serbian language belong to the same linguistic family, a family of Slovenian languages, more precisely they are South Slavic languages. They are genetically related languages. According to the linguist Trubetskoy, sprachbund have similarities mainly on syntactic and morphological level, and linguistic families have similarities on phonetic and lexical level. In this article we analyze lexemes genetically related Macedonian and Serbian: голем - велик; маса - стô - трпеза - астал - софра - синија; скала - басамак - лествица - стуба. In this article we analyze the etymology of these lexemes.

